

1

Ненад Нинковић
Горан Васин

Руска емиграција и њихови потомци у Срему и Сремској Митровици

Сремска Митровица
2018.

ПАСПОРТЪ

Руска емиграција у Краљевини СХС/ Југославији 1918–1941.

Слом Руске империје у Великом рату, који је у годинама 1917–1918, довео до две Револуције, неповољног Брест Литовског мира 3. марта 1918. и потом грађанског рата изменио је позицију ове велике силе у дужем временском трајању. Ратни вихор је под притиском немачке армије, али и разарајућег грађанског рата на територији некада моћне руске империје, довео судбински покрет великог броја руских емиграната на територију новостворене Краљевине СХС. После Октобарске социјалистичке револуције 1917, велики број избеглица напустио је Русију. Значајан број њих није желео да живи под влашћу болшевика па је стога кренуо да тражи нову домовину. Додајмо да је велики број емиграната-избеглица већ био ван територија Русије у саставима руске царске војске или у аустроугарском заробљеништву. Све до јесени 1920, варљива нада у пад комунистичког система је давала вољу делу емиграције да се не сели предалеко од своје отаџбине па се стога већи број људи населио у Турској, Бугарској, Југославији, Финској. После пораза снага генерала Врангела октобра и новембра 1920, постаје јасно да су политичке промене немогуће. Генерали, племићи, аристократе, професори, лекари, владике, свештеници, монаси, политичари и уметници, студенти и војници, сви су се нашли у заједничком таласу миграције у заграничну – **зарубежну Русију**. Многи од њих били су жртве политичког прогона болшевика, или су неретко одлазили из економских разлога, али сви заједно са једном јединственом идејом о Русији коју су сами волели и поштовали, о којој су

Руска емиграција на путу ка Краљевини СХС

Руски војници са генералом Врангелом у Сремским Карловцима

маштали или имали политичке идеје да се у њу врате после (како су мислили) слома болшевичког режима. Читав један свет, покољење, генерације које ће ван Русије створити свој сопствени свет, војску, Цркву и живети за идеју о повратку назад у своју отаџбину.

Сматра се да је у овим судбоносним миграцијама Русију напустило преко 2.000.000 људи, што је била највећа политичка миграција у 20. веку без преседана. Краљевина СХС примила је на своју територију о између 41.000 и 44.000 цивилних и војних избеглица (емиграната). Највећи број ових емиграната око $\frac{3}{4}$ били су цивилна лица, док је $\frac{1}{4}$ припадала војном ешалону. Цивили су били организовани у око 300 колонија широм Краљевине, али је највећи део (око 70 %) стациониран на територији данашње Србије. Унутрашње миграције руског становништва нису биле ретка појава, пошто се емигранти нису добро сналазили нити су пријатељски били прихваћени у срединама где су

већину становника сачињавали Хрвати и муслимани. Што се тиче војних јединица, оне су у почетку биле затворене формације које су служиле у граничним подручјима или на изградњи путева. Министарски савет Краљевине СХС је чинио све што је било могуће да избеглице што пре прихвати, обезбеди пронађе смештај и посао. Са аспекта емиграната, често је све деловало споро, али искрена жеља да се помогне братском руском народу у невољи била је неоспорна. Регент Александар Карађорђевић је несумњиво имао заслуга у доношењу одлука да се помогне избеглицама. Његово русофилско расположење, потекло је из блиских политичких веза са Романовима, а његово школовање у Русији, у кадетском корпусу, давало је посебну, симболичку везу са царистичком Русијом. Додајмо да су и породичне везе регента са руском царском породицом биле јаке. Две Александрове тетке биле су удате за чланове царског дома. Велики кнез Николај Николајевич Млађи био је ожењен Станом, а велики кнез

Соба у Маријинском донском девојачком институту

Петар Николајевич Милицом Петровић. Рођена сестра регента Александра, Јелена, била је удата за брата од стрица руског цара Николаја, великог кнеза Ивана Константиновича који је убијен у Октобарској револуцији. Наглашавамо да је Краљевина Србија је пред краја рата прекинула све дипломатске везе са бољшевичком Русијом, а Краљевина СХС је успоставила дипломатске односе тек 1940, у освит Другог светског рата у Југославији.

Ратом опустошена и разорена Србија је прихватила највећи број избеглица, а посебно главни град Београд (**Центар југосовенских Руса**). Од марта 1919. почело се са интензивнијим досељавањем руских породица. Од маја 1919. је већ функционисао тим поводом **Руско-југословенски одбор** на челу са др Дражом Павловићем, а истакнути појединци Одбора су били Лука Ђеловић, Бранислав Нушић, Људмила Хартвиг, Никола Вулић и други. Највећи број стигао је из јужних крајева Русије из Одесе, Новоросијска, Феодосије, Севастопоља и Керча. Ипак први емигранти стигли су још крајем јесени 1918, а у тој групи која

је сведочила о страхотама бољшевичког режима били су и председник московске општине Михаил Челноков и сенатор Смољанинов. Од маја 1919. до јануара 1920. (први талас) дошло је, после евакуације Одесе, око 1.600 избеглица, да би од маја 1920. до јануара 1921. (други талас), после пораза јединица генерала Деникина, дошло до повлачења из Новоросијска и пуне евакуације Одесе и њене околине. У овом таласу су пресељена и два девојачка института (Харковски и Маријински донски девојачки институт) и три кадетска корпуса (Одески, Кијевски и Полоцки). Влада Краљевине СХС је почетком јануара 1920. донела одлуку о пријему 8.000 избеглица, али је ускоро број премашен, па је новембра и децембра 1920. у Краљевини већ било преко 20.000 људи. Октобра 1920, Влада је пристала да прихвати и део избеглица са Лемноса из Кипра и Египта (трећи талас). Око 2.000 избеглица је стигло паробродом Тамбов до Солуна, а после тога железницом до Краљевине СХС. Слом војске генерала Врангела на Криму у јесен 1920. доводи до тога је под француском заставом (Врангеловим бродовима) до

марта 1921. у Котор стигло још 20.000 људи (четврти талас). Сачувани су и детаљни подаци о броју избеглица и називу бродова **Eastern Victor, Szeged, Siam, Brigsavia, Austria, Cherson** и **Владимир**. Управо је београдско руско становништво највише појачано кримском евакуацијом. Велики број чиновника и војника из јужне Русије стигло је у овом таласу избглица. На инсистирање француског посланика и обећање да ће се најхитније финансијски помоћи емигранти, Влада је обезбедила део средстава, прихватавши 9.000 Врангелових војника (махом под ингеренцију министарства саобраћаја), а 3.500 је послато у граничне јединице. Пети и последњи имиграциони талас је трајао од јуна 1921. до маја 1923. (у више махова), али није био организован као прва четири, када је стигло још око 12.000 махом Врангелових војника. Од септембра 1921. у пограничној служби Краљевине СХС је било 4.500 руских војника, а од септембра 1923. још 4.472. Септембра 1921, на изградњи путева и железница било је ангажовано 7.000 војника.

Највећи број емиграната који су дошли из Русије живео је у својој отаџбини у вели-

ким градовима, па је стога њихова жеља била да се махом населе у Београд. Они су сматрали да ће на тај начин лакше пронаћи посао, станове, и уклопити се у ново окружење. Такође, многи су желели да пронађу своје место у вишим слојевима београдског друштва (професори универзитета, лекари, глумци). Због мањка стамбеног простора у Београду део емиграната је насељен у другим већим местима – Новом Саду, Земуну и Панчеву. У Краљевини СХС услед тешког материјалног стања, земље која је опустошена ратом, пронађени су последњи атоми снаге да се помогне руским избеглицама. Јула 1920 основана је **Државна комисија за помоћ Русима (Српско-руска државна комисија)**, чији је председник био знаменити Љуба Јовановић, тадашњи председник Народне скупштине. На његово место је 1925. дошао познати српски академик Александар Белић који је на том месту остао до 1941, што само сведочи о бризи коју је држава показивала према руским емигрантима. Потпредседник ове комисије увек је долазио из редова руске емиграције (активни су били и некадашњег чланови руског посланства у Београду и руског

Руске монахиње са децом без родитеља у манастиру Кувездину

комесаријата за избеглице). Свота коју је имала комисија на располагању (коју је углавном донирала Влада) била је од три до шест милиона динара. Руским војним инвалидима додељена је идентична помоћ као и српским војним страдалницима. Важно је напоменути да је бивши руски посланик у Краљевини Србији, Василиј Николајевич Штрандман и даље живео у згради некадашег посланства и често координирао послове комисије, помагао у решавању проблема емиграната, са статусом званичног делагата за руске избеглице. Штрандман се налазио на челу Делегације за заштиту интереса руске емиграције у Југославији. Знаменити генерал Петар Николајевич Врангел је од јесени 1922. живео у Сремским Карловцима и бавио се војницима задуженим за рад на железницама и путевима, као и војним ветеранима.

И у наредном периоду стизао је одређени број емиграната. Почетком 1923, прихваћена је група од 800 инвалида, а следеће 1924. мање од 400 кадета – ученика Хабаровског кадетског корпуса. Чак је 1928. стигла једна група избеглица из Турске, њих око 450. Према вредним извештајима британског посланства у Београду у Краљевини СХС живело је око 29.300 регистрованих руских избеглица, а њих око 3.000 нису регистровани. Процена је била да је 64% од наведених радно способно становништво, које углавном запошљава држава у грађевинским и инжењерским пословима. У следећем извештају 1926, **Делегације задужене за интересе руске емиграције**, процена је била да у Краљевини СХС живи 33.000 руских избеглица. Највећи број емиграната био је по процени комисије 1921. године, око 42.000, да би број полако опадао до 27.000 према процени из 1937. године. Према постојећим подацима највећи број придошлих је било мушко становништво од 20 до 45 година старости (70%).

Материјално стање руских избеглица било је тешко. Комисија је сваки месец давала додатних 400 динара сваком појединцу као вид помоћи, а за најугроженије је отворен прихватни центар у Александровој улици бр. 130. у Београду. Већ 1923. због недовољно добрих услова тај центар је затворен, па је у улици Лозничкој бр. 5 отворен нови прихватни центар у коме се за симболично мало надокнаду могао обезбедити основни смештај. На истом месту касније је отворен Дом за руске старце и старице. Иако је економски разорена и материјално у лошем стању Краљевина је налазила начина да финансира избеглице, а народ је пријатељски и русофилски дочекивао и помагао руским емигрантима коју су се нашли у новом државном и правно-политичком систему. У том смислу српски народ није штедео начина да помогне својим новим суграђанима у невољи.

Образовни профил руских емиграната био је врло значајан чинилац у сналажењу у новим околностима. Највећи број избеглица је био средњошколски образован, али ни број високо образованих није био занемарив. У погледу науке и уметности југословенска држава добила је много. Сликари, музичари, глумци, глумице, балерине и балетани брзо су обогатили културни миље и проширили свој еманципаторски дух у новој средини. Име архитекте Николаја Краснова посебно је оставило трага у српској и југословенској држави. Његова прелепа здања у Београду, од којих неколико десетина и данас репрезентативно красе српску престоницу до монументалних здања на Цетињу, Скопљу, Зејтилнику, Ловћену, маузолеју Карађорђевића на Опленцу, непролазно су дело и вечити спомен на великог руског архитекту који је радио и стварао у српској/југословенској држави. Универзитети су посебно били место где се шири утицај руских емиграната. Степан Куљбакин, Евгениј Спекторски, Теодор и Кирил Тарановски, Владимир Фармаковски, Александар Соловјев, Троицки оставили су посебног трага на Београдском универзитету. Стјепан Колесников био је уметник светског гласа. Сматрало се да је око 80% емиграната који су живели у Београду било факултетски образовано, што је доприносило и јачању интелектуалних кругова престонице. Често се дешавало да се у мањим срединама посебно у селима руска емиграција слабије сналазила пошто је била окружена махом сиромашним и често слабије писменим становништвом. Ипак, једна појава је била карактеристична. Опадање друштвеног положаја дела руског становништва у односу на

њихов положај у царистичкој Русији. Део њих се слабије снашао у новој средини па су радили мање значајна и слабије палћена занимања.

Утисци о срданом и широком прихватању руских избеглица у, наглашавамо, српској средини, био је од изузетног значаја, посебно када се има на уму да је Србија изашла из Првог светског рата потпуно демографски и политички истрошена, исцрпљена ратним напорима 1912–1918, окупацијом и тешким југословенским уједињењем које је створило многобројне политичке нестабилности од самог почетка нове државе. Вођа најутицајније политичке хрватске странке, Стјепан Радић, посебно није био благонаклон према руским емигрантима и супротстављао се њиховом запошљавању у државну администрацију. Без обзира на примедбе Радића и хрватских елита Влада Краљевине СХС и становништво Србије прихватало је своје нове суграђане без компликација, подозрења и са најбољим могућим намерама, о чему сведоче и руски писани извори кроз перо Владимира Албиновича Мајевског, а утисак додатно појачавају А. Филипов и В. Орехов са речима хвале за Србе, њихово гостопримство, за народ који је волео Русе и Русију исто колико и споствену државу, и са коментаром да нигде у Европи, нити Америци, Руси нису били прихваћени и дочекани као у Србији.

Када се погледа Голгота коју су пролазиле избеглице горе записане тврдње постају још јасније. Често се још на бродовима дешавало да се рашири епидемија тифуса, или да се путовало у ужасним и нехигијенским условима, да су приликом доласка у Краљевину СХС многи били у изразито тешкој материјалној ситуацији без новца на располагању. Живот руских избеглица посебно је био специфичан у првим годинама по доласку у Краљевину. Многи су сматрали да ће се брзо вратити назад у Русију, па су од Божића до Божића ишчекивали повратак, тако да је интеграција у друштво ушла релативно споро посебно код старијег света или имућнијих људи који су изгубили имање или куће. Обичај сахрањивања покојника са

шаком руске земље на гробу посебно је био распросрањен у првим годинама. Тек када је постало јасно да неће бити брзог повратка у Русију почело је брже интегрисање у друштво, интензивније запошљавање, потом стварање организација, окупљања, приредбе, трибине које су временом употпуњавале живот у новој средини. Како би се превазишла баријера непознавања језика, која је постојала приликом запошљавања, штампана је већ 1920. у издању Геце Кона **Кратка српска граматика за Русе у Србији и Руси у Србији** (са примерима свакодневног говора у Србији). Већ средином 1920. организују се масовнији курсеви српског језика за Русе. Средином двадесетих година почело се и са решавањем питања држављанстава које ће решити и имовинско-правне односе и законски решити питање становања и запошљавања руског становништва. Додатно јачање положаја емиграната било је симболисано и кроз присуство архијереја Руске заграницне цркве чије је средиште било у Сремским Карловцима и која ће имати истакнуто место у животу руске заједнице у Краљевини СХС, односно Југославији.

У привредном смислу долазак емиграната појачао је потенцијале за развој, пошто је међу њима било 1.200 инжењера који су у року од годину дана у великој мери запослени на инфраструктурним пројектима. Исти је случај био и са агрономима, ветеринарима, фармацеутима, лекарима, стоматолозима, наставницима, учитељима, медицинским особљем, геометрима и техничким особљем свих струка. Што се тиче чиновника, официра и подофицира и посебно особа са завршеном средњом школом, али без професионалног усмерења, које ни војска, ни цивилне службе, нису могли да запосле, проблем је решен тако што су организовани вишемесечни курсеви после којих се лако стицао посао и обезбеђивала егзистенција. Иако многи руски емигранти нису имали југословенско држављанство, ригорозне мере о запошљавању странаца су ретко примењивани када су они у питању. Ипак, избеглички живот, само по себи тежак, није био лак свим емигрантима па се део њих иселио из Југославије у потрази за

већом зарадом или бољим условима живота. То се посебно односило на козаке и припаднике војних формација, пошто је њих 10.000 напустило Краљевину и махом се преселило у Француску (посебно током 1925). Део ове мале сеобе трајао је до светске економске кризе 1929, када је са исељавањем из Југославије углавном завршено. Релевантни подаци уочи Априлског рата 1941. говоре од 26.000 руских избеглица у Југославији.

Што се тиче начина финансирања нагласили смо да је државна комисија издвајала значајна средства у том питању. Ипак, како је највећи део емиграната временом пронашао посао, средства су била усмерена на школовање руске деце. Десетак руских основних школа је финансирано кроз тај вид помоћи, а потпуно су финансирана три кадетска корпуса, три девојачка института, и неколико руских гимназија на територији Краљевине Југославије. Кадетски корпуси и девојачке школе, као специфичност која је остала из времена царизма, били у симбол старог времена и из тог разлога су заузимали посебно место међу руским школама будући да су били интернатског типа. Држава је за ђаке обезбедила беспалтне униформе, књиге, смештај и храну. Тек од школске 1924/1925, родитељи ђака преузимају део финансирања ових институција. Временом је опадао и број ученика у поменутим школама. Исти је био случај и са другим руским основним и средњим школама. Од 1932/1933, постојао је само један Руски девојачки институт и један Руски кадетски корпус у Белој Цркви. Што се тиче броја ђака у Руској мушкој и Руској женској гимназији у Београду, њихов број расте 20-их година, али од почетка 30-их година стагнира или благо опада. Исти је био случај и са руским гимназијама широм Југославије.

Први руски студенти уписали су студије на Београдском универзитету већ у школској 1919/1920. У следећим школским годинама број руских студената расте. У 1920/1921. било је 150, а 1921/1922. чак 552 руска студента. Највећи број је досегнут школске 1923/1924 године, када је на свим Универзитетима у Краљевини СХС (Београд, Загреб, Љубљана) било

1.780 студената, од чега је у Београду било највише – 1.498. Руски студенти чинили су у том моменту значајних 15,86 % од укупног броја студената Београдског универзитета. Крај двадесетих година доноси и опадање броја студената из руских емигрантских породица, па је тако у школској 1930/1931 било 1.216, да би 1938/1939. било свега 538. Највећи број студената се опредељивао за технички, филозофски, медицински, правни и богословски факултет. Важно је напоменути да је Београдски универзитет од 1933. године био богатији за једног од највећих стручњака за историју Византије и једног од највећих научника који је радио на Универзитету у његовој историји – знаменитог Георгија Острогорског.

Највећи број руских студената је живео у општим студентским домовима, али и домовима за руске студенте. Како неки од домова нису испуњавали све најбоље критеријуме становања, новац је дотирала Државна комисија. Што се тиче решавања питања смештаја, на залагање Комисије и приватних добротворних прилога, у пролеће 1923. је на Сењаку завршен дом за руске студенте капацитета 150 места. Услови за становање у дому су били добри и погодовали су за свакодневно функционисање, посебно за несметано учење. Дом за руске студенткиње је отворен 1. априла 1925. са капацитетом од 60 кревета. На сличан начин решени су проблеми руских студената који су живели у Загребу и Љубљани. У почетку (до средине 1921) руски студенти су добијали државну помоћ од 400 динара месечно, која није била довољна за лагоднији живот, па је временом од 1923. године повећана на 450 динара, а студентима завршне године и најбољим студентима на препоруку професора на 500 динара месечно. Укупан број руских студената који је завршио студије на Универзитетима у Југославији између два рата није био занемарив, посебно ако се пропорционално сагледа број у односу на укупно руско становништво. У Београду је дипломирало 1.437 студената, у Загребу између 276 и 290, а у Љубљани око 45, односно укупно око 1.700. За грађанску средину у Краљевини био је то леп подстицај и права прилика за интелектуално прожимање.

Први Сабор Руске заграничне цркве, Сремски Карловци 1921.

Руска емиграција у Краљевини СХС била је и по друштвеном и политичком саставу неједнака, али је једна идеја и једна политичка концепција свима била заједничка. Будући да су под притиском бољшевичког режима напустили своје домове и отаџбину, везивала их је идеја нетрпељивости према режиму у Совјетском савезу и мисао да се у повољним околностима врате назад у своју Русију. Највећи део емиграната били су монархистички опредељени и они су по правилу заузимали најзначајније положаје и функције у руским удружењима. Монархистичко језгро руске емиграције, ослоњено на архијереје Руске заграничне цркве у Југославији сузбијало је бољшевичке идеје на сваком месту и политичким средствима, затим, организовањем изложби, предавања, штампањем књига о злочинима бољшевика, прогону Цркве, страдању народа. Често су ови текстови и предавања били под окриљем Српске цркве, посебно док се на њеном челу налазио велики русофил и антикомуниста, патријарх Варнава Росић (1930–1937). Генерално монархисти су заузимали овакав политички курс све до почетка Другог светског рата. У Београду се са подозрењем гледало на режим у Москви, за који се основано сумњало да подржава комунисте у Краљевини СХС и инспирише разбијање државе, оптужујући великосрпску политику као главног кривца за недаће у којима су се нашли Хрвати и Македонци. Посебно је комунистичка агитација кренула у том смеру после 1928. и касније у другој половини тридесетих година. Ипак, Влада у Београду је посебно од 1922–1923. држала под контролом главне царистичке официре, а пре свих генерала барона Врангела. Краљ Александар Карађорђевић није био благонаклон према бољшевичком режиму тако да није дошло до успостављања дипломатских односа Краљевине са СССР. Кнез Павле Карађорђевић, према поверљивим британским извештајима се гнушао режима у СССР будући да је и сам био породично везан за руску кнежевску породицу Демидов. Поред наведених података у српском народу постојало је велико поштовање према

Русији и руском народу у целости, будући да је током XIX века Русија играла значајну улогу у великим процесима ослобођења и уједињења Срба и Србије. Политичка криза у Југославији крајем тридесетих година довела је и до појачаних симпатија дела руских емиграната за Хитлеров режим, а избијање Другог светског рата окончао је њихову политичку и друштвену улогу на просторима државе која их је свесрдно примила и помагала више од две деценије.

Руска емиграција је у Краљевини СХС/Југославији била важан фактора политике и друштвених дешавања у првој половини XX века. Њихов долазак је обележен људском трагедијом, поразима Русије у Великом рату и трагичним сукобима у грађанском рату. Многи од њих понели су собом жељу и политичку идеју о повратку у Русију, која их је у почетку водила и инспирисала. Временом постају интегрисани у југословенско друштво, али ипак у свету који је имао своју посебност, своју духовну вертикалу која је била обележје и успомена на некадашњу отаџбину. Долазак руских лекара, професора, архијереја, свештеника, уметника, архитекти, писаца дало је обележје грађанској југословенској средини. Њихово присуство у интелектуалном смислу било је подстрек за даљу обнову грађанског друштва у Југославији, које је доспело у кризу демографским и ратним губицима које је Србија доживела у Великом рату. Посебно наглашавамо да је српска средина отворено и са најбољим емоцијама прихватила руске емигранте. Импресије руских емиграната сведоче о томе у пуној мери, како се идеја савезништва из 19. века пренела у политичком и духовном смислу и на прву половину 20. века. Међусобне везе и прожимања српског грађанског друштва и руске интелектуалне климе, дала је резултате који су остале обележје Београда и Србије и до данас, од велелепних зграда до мноштва личности које су трајно наслеђе у друштвено-интелектуалном и духовном смислу. У култури сећања руска емиграција је остала свакодневним разговорима и успоманама као део епохе која је била синоним за Краљевину СХС/ Југославију, али је њихово наслеђе било трајно и остало као симболичка спона два народа до данас.

У стану генерала Шатилова

Руска емиграција и њихови потомци у Сремској Митровици

Руске избеглице смештене широм државе појавиле су се 1920. и у Срему, нарочито у Сремским Карловцима, где је седиште, бар привремено, нашао и део руских институција. У потрази за бољим, сигурнијим животом, једни су мењали пребивалиште, одлазили из Краљевине СХС, други су се досељавали у њу или прелазили из једног у други град. Тако се и Сремска Митровица нашла на мапи њихових путовања, за неке као успутна станица, за друге као „трајно решење“. На основу података о томе колико је људи радило у просвети у Митровици види се да су неке породице у њој боравиле само привремено, док су се друге доселиле касније, не само између два рата, него и после 1944.

Међу онима о којима се не зна пуно, а дошли су у првом избегличком таласу, је била породица коју су сачињавали муж и жена, чувеног презимена **Римски-Корсаков**. Муж је некада служио у Црноморској флоти, као официр. Били су без деце и после смрти (1947/48) иза њих нико није остао. Сличну судбину су имали супружници **Николај и Анастасија Худјаков**, о којима се зна толико да је супруг био војно лице, који је после емиграције живео у Митровици.

Породица **Скуратов** коју су чинили отац, мајка и син Јура се досела после 1920. Имали су кафану која се налазила на углу данашње Пушкинове и Светле улице. Јура је био ожењен једном Митровчанком. Неко време у граду је живео инжењер **Радич**, који је град напустио услед лоше материјалне ситуације. После Другог светског рата град је напустила и професорица француског језика **Александра Рудицина**. Привремено у

Гимназијски хор и Шнилевој

Митровачка гимназија

Митровици је живела породица **Роговаја**, муж, супруга и њихове две кћери, Олга и Татјана, која је касније постала оперска певачица и супруга Вјачеслава Крутикова, брата Ларисе Богдановић. Породица **Чечел** (супруга и супруг-геодет) је град напустила у време сукоба ФНРЈ и СССР-а, вероватно одлазећи у Мађарску. У Митровици је живела и руска породица **Качкин**. У граду је са три кћери, радећи по кућама живела и извесна **Анастасија (Настја)**. Једна од њених кћери је остала да живи у Митровици. Траг у Митровици је оставила и породица **Соколов**.

У Сремској Митровици, на Педагошкој академији је до 1986. када је прешао на Технички факултет у Зрењанину, радио проф. др **Петар Хотомски** (1944–2011), син Захарија Хотомског, официра и предавача на војној академији у Москви.

Митровачка гимназија има дугу традицију предавача пореклом из Русије или њихових потомака. Тако је у Гимназији историју предавала **Гордана Кутузов**, а њена кћи, **Александра** (Антић Кутузов) данас у овој школи предаје ликовно. Горданин супруг, **Александар Кутузов**, је био сарадник Института др Петар Дрезгић из Сремске Митровице.

На православном гробљу се могу прочитати имена појединих Руса који су остали мање познати. Међу њима су две жене са презименом **Склевицкаја – Марија Владимировна** († 7. јуна 1938) и **Анастасија Сергејевна** (1870–1940), затим, ту су још: **Ана Теофановна фон Курсел** († 5. јуна 1937) и **Анастасија Коноз** (1885–1962).

У Сремској Митровици или у њеној околини и данас живе потомци руских емиграната из времена након Првог светског рата. У Лаћарку са породицом живи потомак **Глеба Скуратовича – Игор**. Потомак козака **Стевана Лукјанченка – Владимир** живи у Митровици, као и породица **Николе (Николаја) Стеценка**, чији је отац Иван дошао у Краљевину СХС. Међу потомцима руских емиграната је и породица **Жарков** из Беркасова и потомци **Јакова Покрова** из Засавице – **Велибор Ивановић**. Без њихове помоћи и фотографија које су нам уступили тешко би било реализовати ову изложбу.

Уз Митровицу, руске избеглице се помињу и у Шиду. Први који је забележен био је **Иван Порфиријевич Космајенко**, а поред њега помињу се још: **Иван Јаковљевич Васиљев**, **Стефан Соловјев**, **Никола Глигоријевич Лукијановски** са ћеркама **Маријом** и **Олгом**, **Иван Кривов**, породица **Јосифа Пузенка**, **Анатолиј Васиљевич Упорников**, **Ђорђе Димитријевич Семјенцов**, правник **Феодор Јосипович Кентржински** и **Димитрије Антонович Ступкин** који се око 1930. доселио у Оролик. Спону између Шида и Руме чини породица

Јевгенија Александровна Свирнајскаја

Крутиков, која је у оба града оставила значајан траг на подручју просвете. У Руми је поред Крутикова значајна и породица **Ротов**. У овом граду су бар привремено, док су радили у Румској гимназији живели: **Варвара Љахова**, **Николај М. Мантулин**, **Борис Викентијевич Матусевич**, **Марија А. Платонова**, **Марија Сеницка**, **Марина Суворина-Фирст** и **Владимир Јевгенијевич Хлодовски**.

Међу онима који су обележили својим радом и ангажовањем у прошлости Сремске Митровице издвајају се имена **Јевгеније Александровне Свинарске** (1874–1950), **Ирине Александровне Непокојчицке** (1909–1948), **Јакова Ивановича Шпилевоја** (1890–1978) и **Ларисе Иљинишне Крутиков Богдановић** (1915–2015).

Јевгенија Свинарскаја, позната и по свом надимку **Madame**, важна је за историју Митровачке гимназије у којој је предавала француски и руски језик. Иако је, услед промењених политичких и друштвених околности од 1932. до 1944. била изван наставничког колектива Гимназије, часове је давала приватно и остала у лепом сећању, не само својих ученика, него и других Митровчана. Ирина Непокојчицкаја за разлику од своје старије суграђанке није се ангажовала у просветном раду, него је, школујући се у руским школама Краљевине СХС, повезала дух руске културе са поднебљем на којем је живела. Њено стваралаштво, прекинуто у раним годинама Другим светским ратом, а потом смрћу, и данас је једно од обележја Сремске Митровице. Радилa је на обнови града после 1945, оснивању Музеја Срема, а подигла је више споменика, од којих је најпознатији фонтана Камени цвет „отворена” 1. маја 1946. године у градском парку, који краси и данас.

Радови на Фонтани Камени цвет Ирина Непокојчицкаја

Две особе су заслужне за културни и просветни живот у Сремској Митровици после времена Другог светског рата. Јаков Иванович Шпилевој је у град стигао бежећи од усташких покоља током Рата и ангажовао се после ослобођења у Гимназији, формирајући један

Лариса Крутиков Богдановић

од најзначајнијих послератних мешовитих хорова у Војводини. Са супругом Маријом, која је давала приватне часове балета и клавира, и ученицима као учесницима приредио је велики број концерата. Због своје ерудиције, брачни пар Шпиљевој је био врло цењен како међу сународницима, тако и међу становништвом Митровице. Лариса Иљинишна Крутикова Богдановић – **Љаља**, свакако је данашњим Митровчанима најпознатија Русиња, захваљујући којој су сачувани подаци о већини руских породица, које су бар привремено живеље у овом граду. У Митровицу је дошла после Другог светског рата, са супругом, чувеним правником Васом Богдановићем. Бавила се превођењем и давала приватне часове руског и француског језика, за шта је имала државну дозволу. Била је то својеврсна приватна школа страних језика коју су они који су је похађали звали „Љаљина школа“. Њени полазници су испите потом полагали пред стручним комисијама (при факултету или Институту за стране језике). Једно време је радила и као судски преводилац. Више њених превода је објављено Српском Сиону, часопису Сремске епархије. Сећање на њу чува њен син **Никола Богдановић**, наш суграђанин, који је фотографијама и успоменама помогао у реализацији изложбе.

Лариса Крутиков Богдановић
у време школовања у Смолни институту

Литература:

- Алексеј Арсењев, *Руска емиграција у Сремским Карловцима*, Сремски Карловци 2008.
- Исти, *Самовари у равници, руска емиграција у Војводини*, Нови Сад 2011.
- *Белоемиграција у Југославији 1918–1941*, књ 1-2, Београд 2006 (приредили Тома Миленковић и Момчило Павловић)
- Група аутора, *Руска емиграција у српској култури XX века*, Београд 1994.
- Група аутора, *Златни одсјај сећања: педесет година од матуре*, Сремска Митровица 2006.
- Група аутора, *Русские в Серби*, Белград 2009.
- Оливера Дрезгић, *Архитекта Ирина Непокочицка*, Сунчани сат, 14, Сремска Митровица 2006.
- Sava Živanov, *Pad Ruskog carstva*, књ 1–2, Beograd 2007.
- Исти, *Crveni oktobar*, књ 1–2, Beograd 2012.
- Мирослав Јовановић, *Досељавање руских избеглица у Краљевину СХС 1919–1924*, Београд 1996.
- Исти, *Руска емиграција на Балкану 1920–1940*, Београд 2006.
- Ненад Лемајић (редактор), *Историја спорта у Сремској Митровици*, књига 1, Сремска Митровица 2016.
- Александар Касаш, *Цивилизацијски допринос руске емиграције малим срединама на примеру деловања женског Харковског института у Новом Бечеју 1920–1932. године*, Susreti kultura, Нови Сад 2009.
- Сузана Миловановић и Александар Петијевић, *Бела Русија, руска емиграција у Војводини*, Нови Сад 2014.
- Живко Попов, *Долазак Руса у Митровицу*, Сунчани сат, 14, Сремска Митровица 2006.
- Исти, *Митровица гарад и људи у времену*, Сремска Митровица 2010.
- *Румска гимназија 1912–1962*, Рума 1962.
- Кирил Свинарски, *Нешто као успомена*, Сунчани сат, 7, Сремска Митровица 1997.
- Радован Сремац, *Четири приче о једној вароши и једном царству*, Шид 2016.
- Биљана Шимуновић Бешлин и Нада Симић Лемајић, *Сремска Митровица у Југословенској држави*, Сремска Митровица град вреднији од царске кћери, Сремска Митровица 2008.

№ 22

Издавач
Историјски архив „Срем“
Сремска Митровица

За издавача
Дејан Уметић, директор

Уредник
Нада Симић Лемајић

Аутори каталога
проф. др Горан Васин
доц. др Ненад Нинковић

Рецензент
проф. др Ненад Лемајић

Организатор изложбе
Историјски архив „Срем“

Суорганизатор изложбе
Музеј Војводине, Нови Сад

Дизајн каталога
Жељко Синковић

Штампа
AM Graphic, Лаћарак

Тираж: 300

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад
314.743(=161.1)(497.113 Sremska Mitrovica)(083.824)
930.85(=161.1)(497.113 Sremska Mitrovica)(083.824)
ВАСИН, Горан
Руска емиграција и њихови потомци у Срему и Сремској Митровици
/ Горан Васин, Ненад Нинковић. - Сремска Митровица :
Историјски архив "Срем", 2017 (Лаћарак : AM Graphic). - 16 стр. : фотогр. ; 22 см
Тираж 300. - Библиографија: стр. 15.
ISBN 978-86-84955-20-5
1. Нинковић, Ненад [аутор]
а) Руска емиграција - Сремска Митровица - Изложбени каталози
б) Руси - Културна историја - Сремска Митровица - Изложбени каталози
COBISS.SR-ID 320135943